

Krzysztof Staniek

Fenomen sanktuariów maryjnych z koronowanymi obrazami i figurami Matki Bożej w Polsce w II połowie XX wieku

Salvatoris Mater 5/1, 233-251

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ziemię polską naznaczają licznie rozsiane po niej sanktuaria maryjne¹. W związku z ich rangą oddziaływania podjęto próbę ich uszeregowania. Są to sanktuaria o zasięgu: międzynarodowym – Jasna Góra, Kalwaria Zebrzydowska, Niepokalanów, Góra Świętej Anny; krajowym – Licheń, Piekary Śląskie; ponaddiecezjalnym m.in. Gietrzwałd, Święta Lipka, Kodeń, Kalwaria Paławska, Leżajsk, Tuchów, Bardo Śląskie, Wambierzyce i większość o zasięgu regionalnym i lokalnym². Wśród nich na szczególną uwagę zasługują sanktuaria z obrazami bądź figurami koronowanymi, a zwłaszcza te z koronami papieskimi. Są one jakby światłami na polskiej ziemi zapalonymi przez Ducha Świętego³.

Każda koronacja niesie w sobie jakiś „kairos”, który odbija swoje znamię na kulcie maryjnym, ogniskującym się w akcie koronacji⁴. Każde sanktuarium jest

Krzysztof Staniek

Fenomen sanktuariów maryjnych z koronowanymi obrazami i figurami Matki Bożej w Polsce w II połowie XX wieku

SALVATORIS MATER
5(2003) nr 1, 233-251

miejszem niepowtarzalnym, stanowi właściwy sobie fenomen, sięgający w głąb do swoich korzeni, niesie ze sobą bagaż doświadczeń minionych pokoleń przejęty przez następne pokolenia, podtrzymywany i przekazywany dalej. Dzieje sanktuariów opowiadają o królach, bohaterach narodowych, którzy podążając na pola bitew nawiedzali te sanktuaria, wiele w nich śladów męczenników, wybitnych pasterzy Kościoła i ludzi wielkiej wiary i czci do Matki Bożej. Odbywająca się koronacja przy udziale dużej ilości wiernych jest okazją dla kaznodziejów koronacyjnych do podejmowania w swoim nauczaniu tematów uwarunkowanych czasem, miejscem, oso-

¹ Trudno podać ich precyzyjną liczbę ale dochodzi ona do ponad 500.

² A. JACKOWSKI, *Miejsca święte Rzeczypospolitej. Leksykon*, Kraków 1988, 7.

³ F. MACHARSKI, *Przemówienie [kazanie] w czasie koronacji [obrazu Matki Bożej w Różanymstoku 28 VI 1981 r.]*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 7 (9) (1981) nr 4 (42), 61-62.

⁴ Koronacje papieskie maryjnych obrazów w Krakowie, jak zauważył abp Stanisław Nowak, niosły zawsze jakiś ciężar „kairosu”. Działy się w momentach nabrzmiałych dramatem historii Polski i sławy jej pradawnej stolicy. Koronacja Matki Bożej na Piasku u oo. karmelitów w roku 1883 dokonana przez kard. Albina Dunajewskiego była modlitwą o wolność kraju i miała miejsce w atmosferze przeblysków nadziei na tę wolność. Koronacja Matki Bożej Smętej Dobrodziejki Krakow u oo. franciszkanów

bami. Koronacje swą rangą przekraczają granice diecezji. Z całą pewnością odnosi się to do koronacji papieskich. Urastają one do rangi wydarzenia Kościoła w Polsce i zapewne w jakiś sposób zaznaczają się w Kościele powszechnym⁵. To wszystko składa się na fenomen nauczania kaznodziejów koronacyjnych.

Sanktuaria maryjne w Polsce to fascynująca lekcja wiary, patriotyzmu i historii Narodu, co zostanie przybliżone na przykładzie konkretnych kazań koronacyjnych wygłoszonych w czasie koronacji obrazów i figur Matki Bożej w Polsce w II połowie XX wieku.

1. Fenomen czasu

Koronacje obrazów bądź figur Matki Bożej w Polsce odbywały się w czasie przeżywania szczególnych okresów życia Kościoła i Narodu jak na przykład: Wielka Nowenna przed Tysiącleciem Chrztu Polski, Rok Millenijny 1966 czy Jubileuszu 2000, a także wiązały się z przeżywanymi wydarzeniami zamykającymi się w czasie jednego dnia lub fackie historycznym. Można tu wymienić przeżywane rocznice, odbywające się kongresy, peregrynacje, pielgrzymki, wydarzenia społeczno-polityczne. Niektóre z nich bezpośrednio wiązały się z uroczystością koronacji, do innych kaznodzieje koronacyjni tylko odnosili się w swoich kazaniach.

Najwięcej koronacji przypada na okres przygotowań do Roku Millenijnego i w Roku Millenijnym oraz w dwóch następnych latach. W latach Wielkiej Nowenny przed Rokiem Millenijnym (1958-1965) odbyło się 12 koronacji, w Roku Millenijnym 8, w po jubileuszowym roku 1967 było 5 koronacji, a 9 w roku 1968⁶. W każdej

za czasów kard. Jana Puzyny na początku tego stulecia wskazywała na potrzebę trwania przy Krzyżu, mimo doświadczeń dziejowych. Koronacja Matki Bożej Różańcowej u oo. dominikanów dokonana przez kard. Adama Stefana Sapiechę była dziękczynieniem za odzyskaną niepodległość Ojczyzny. Koronacja Matki Bożej Świętojańskiej na Skalce i z kościoła mariackiego związana była z Millennium Tysiąclecia Chrztu Polski. Koronacja Matki Bożej Fatimskiej w Nowej Hucie była dziękczynieniem za upadek komunizmu oraz żarliwą modlitwą w obronie życia. Koronacja Matki Bożej Nieustającej Pomocy u oo. redemptorystów na Podgórzu związana była z rozpoczęciem 6-letniego okresu przygotowań do Wielkiego Jubileuszu i z obchodzonym Rokiem Rodziny. S. NOWAK, *Kazanie arcybiskupa Stanisława Nowaka na Rynku Podgórskim [w Krakowie] w czasie koronacji obrazu M. B. Nieustającej Pomocy*, „Notificationes” 132(1994) 179-184.

⁵ K. STANIEK, *Teologia kazań wygłoszonych w czasie koronacji obrazów i figur Matki Bożej w Polsce w II połowie XX wieku*, Lublin 2003, (imps) BKUL, 2.

⁶ L. BALTER, *Koronacje wizerunków Matki Boskiej w Polsce 1962-1987*, w: *Przewodniczka: kult Matki Bożej w Polsce od „Lumen gentium” do „Redemptoris Mater” 1964-1987* (Akta VI Ogólnopolskiego Kongresu Mariologicznego i Maryjnego, Częstochowa-Jasna Góra, 20 IX 1990), Jasna Góra-Częstochowa 1994, 115-126.

diecezji Polski prymas Wyszyński przewodniczył lokalnym obchodom Tysiąclecia Chrztu Polski. Diecezjalne obchody millenijne w diecezji kieleckiej i tarnowskiej obchodzono w dniu koronacji figur Matki Bożej w Wiślicy (diec. kielecka) i w Limanowej (diec. tarnowska)⁷.

Dwa lata później dwie koronacje w archidiecezji poznańskiej przeprowadzono w roku 1000-lecia biskupstwa poznańskiego (Poznań – kościół oo. franciszkanów, 29 V 1968 r. i Poznań – kościół oo. jezuitów, 12 X 1968 r.). Druga koronacja wypada dokładnie w dniu konsekracji Bazyliki Metropolitarnej Poznańskiej, a także w dniu koronacji zakończono przeprowadzony Synod Archidiecezji Poznańskiej⁸. Podczas koronacji obrazu Matki Bożej w Szczyrzycu (1984 r.) obchodzono 750-lecie przybycia cystersów do Szczyrzycy, a w polskim La Salette, w Dębowcu, w 1996 roku podczas koronacji figury Matki Bożej Saletyńskiej obchodzono 150 rocznicę objawień⁹. 600-lecie obecności cudownego obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej przypomniał prymas Glemp podczas koronacji w Woli Gułowskiej w 1982 r. (diec. siedlecka)¹⁰. W 1975 roku koronacją Matki Bożej w Jodłówce rozpoczęto obchody 600-lecia diecezji przemyskiej¹¹.

Dwukrotnie koronacje obrazów zamykały kongresy mariologiczno-maryjne, tak było w 1986 roku - na zakończenie Krajowego Kongresu Mariologiczno-Maryjnego w Lublinie w jego części ma-

⁷ S. WYSZYŃSKI, *Millenijne gody w Wiślicy – koronacja „Madonny Łokietkowej”* (Podczas „Te Deum” tysiąclecia diecezji kieleckiej. Wiślica 17 VII roku Millenijnego 1966), w: TENZE, *Kazania i przemówienia* (skrót: SWKiP) VI-VIII 1966 r. (mps), [Instytut Prymasa Wyszyńskiego w Warszawie] (skrót: IPWW), t. 24, 257-270; K. WOJTYŁA, *Kazanie ks. abp Karola Wojtyły wygłoszone w czasie koronacji figury Matki Bożej w Limanowej 11 IX 1966 r.*, w: K. WOJTYŁA, *Kazania 1962-1978*, Kraków [b.r.w.], 116-123.

⁸ S. WYSZYŃSKI, *Daj radość Bożą – Polsce! Podczas koronacji „Matki Bożej w Cudy Wielmożnej” – w tysiąclecie biskupstwa w Poznaniu* (Poznań 29 VI 1968 r., podczas Mszy św. wieczornej), w: SWKiP VI - IX 1968 r. (mps), [IPWW], t. 29, 103-111; A. BARANIAK, *Kazanie księdza arcybiskupa Antoniego Baraniaka na uroczystość koronacji obrazu Matki Boskiej Różańcowej połączonej z zakończeniem synodu* (12 X 1968 r.), „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” 20(1969) 10-12.

⁹ J. GLEMP, *Homilia kardynała Józefa Glempla, Prymasa Polski podczas uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej w Szczyrzycu* (19 VII 1984), „Currenda” 134(1984) 258-261; TENZE, „Przygniatają nas nasze przewiny...” (Ps 65,4) (Homilia kard. Józefa Glempla, Prymasa Polski, podczas koronacji figury Matki Bożej Płaczącej – Saletyńskiej, 15 IX 1996 r.), „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 86 (78) (1996) 998-1001.

¹⁰ TENZE, *Tu pragniemy zaczerpnąć mocy duchowej, którą Ona posiada* (Kazanie podczas koronacji obrazu Matki Bożej, Wola Gułowska, sanktuarium maryjne, kościół pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny), w: TENZE, *Nauczanie pasterskie 1981-1982*, t. 1, Poznań 1988, 580-585.

¹¹ J. ABLEWICZ, *Kazanie wygłoszone w czasie koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Jodłówce* 31 VIII 1975 r., (rps), Archiwum Sanktuarium Matki Bożej w Jodłówce.

ryjnej w Wąwolnicy ukoronowano obraz Matki Bożej z Kazimierza Dolnego¹². Tydzień wcześniej wydarzenie tego kongresu odzwierciedliło się w kazaniu koronacyjnym w Ostrowąsie (diec. włocławska), podobnie jak w kazaniu w Lutyni (diec. kaliska, 1972 r.), odbywający się 14 lat wcześniej kongres w Niepokalanowie¹³. Centralnym punktem Międzynarodowego Kongresu Mariologiczno-Maryjnego w Częstochowie (1996 r.), a zarazem jego uwieńczeniem, była koronacja Matki Bożej z sanktuarium w pobliskim Myszkowie-Mrzygłodzie, uroczystości przewodniczył legat papieski kard. Adam Maida z Detroit¹⁴.

Koronacja Matki Bożej w Ostrożanach (1987 r.) odbyła się zaledwie 3 tygodnie po zakończeniu Krajowego Kongresu Eucharystycznego w Polsce pod przewodnictwem papieża Jana Pawła II i stała się dziękczynieniem za przeżyty kongres¹⁵. Następnie poszczególne diecezje przeżywały ten kongres na szczeblu lokalnym. I tak, w diecezji lubelskiej na zakończenie Diecezjalnego Kongresu Eucharystycznego przeprowadzono koronację obrazu Matki Bożej Płaczącej z lubelskiej katedry (1988 r.). Uroczystość odbyła się na terenie byłego obozu koncentracyjnego na Majdanku¹⁶. W 1994 roku przed Wrocławiem stała perspektywa zorganizowania Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego z udziałem papieża Jana Pawła II, potrzebę także duchowych przygotowań podniósł w kazaniu koronacyjnym w kościele św. Karola Boromeusza we Wrocławiu kard. A. Javierre¹⁷.

Peregrynacja Matki Bożej Częstochowskiej, trwająca od 1957 roku przez 24 lata, dwukrotnie została przypomniana przez pryma-

¹² F. MACHARSKI, *Kazanie ks. kard. Franciszka Macharskiego wygłoszone w czasie koronacji obrazu Matki Bożej Kazimierskiej w Wąwolnicy*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 60(1986) 203-212.

¹³ J. GLEMP, *Homilia Prymasa Polski wygłoszona podczas uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej* [w Ostrowąsie 24 VIII 1986 r.], „Kronika Diecezji Włocławskiej” 69(1986) 194-214; S. WYSZYŃSKI, *Z pól zniwanych patrzymy w niebo* (Koronacja obrazu Matki Bożej, Lutynia 13 VIII 1972 r.), w: SWKiP V-VIII 1972 r. (mps), [IPWW], t. 40, 313-323.

¹⁴ A. J. MAIDA, *Homilia legata papieskiego kard. Adama Józefa Maida, Myszków-Mrzygłód* (25 VIII 1996 r.), „Kronika Parafii pw. Wniebowzięcia N.M.P. i św. Stanisława B. M. w Myszkowie-Mrzygłodzie”.

¹⁵ J. GLEMP, *Niebo i Polska patrzą dzisiaj na to sanktuarium* (Homilia z okazji koronacji obrazu Matki Bożej, Ostrożany 5 VII 1987 r.), w: TENŻE, *Nauczanie pasterskie* 1987, t. 6, Poznań 1991, 442-445.

¹⁶ TENŻE, *Trzy rzeczywistości* (Homilia ks. kard. Józefa Glempla z okazji zakończenia II Diecezjalnego Kongresu Eucharystycznego i koronacji Matki Bożej Płaczącej, Lublin-Majdanek, 26 VI 1988), w: J. KRAS, *Płacząca Matka Boża w lubelskiej katedrze. Kult – koronacja*, Lublin 1999, 117-123.

¹⁷ A.M. JAVIERRE, *Wielbimy Boga wobec Matki Jezusa*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 47(1994) nr 4, 59-76.

sa Józefa Glempa (Krypno 1985 r. i Ostrowąs 1986 r.)¹⁸. W czasie koronacji odbywających się w sierpniu kaznodzieje przypomnieli o maryjnym znamieniu tego czasu i o tym, że na Jasną Górę zmierzają pielgrzymki z różnych stron Polski (Lutynia, 1972 r.; Lewiczyn, 1975 r.)¹⁹. Szczególnym czasem był Rok Maryjny (1987 r.), w tym roku odbyły się 4 koronacje (Szczecin, kościół Niepokalanego Serca NMP, Trąbki Wielkie (diec. gdańska – koronacji dokonał Jan Paweł II podczas III pielgrzymki do Ojczyzny), Ostrożany (diec. drohiczyńska) oraz Zakopane-Krzepiówki (koronował Jan Paweł II w Rzymie podczas śródowej audiencji dla Polaków)²⁰.

Ze słów prymasa Wyszyńskiego podczas koronacji w Smardzowicach (diec. kielecka) i Rywałdzie Królewskim (diec. toruńska) dowiadujemy się, że w 1972 roku została ustanowiona struktura Kościoła Katolickiego na ziemiach zachodnich i północnych Polski²¹. Koronację obrazu Matki Bożej Świętojańskiej w Krakowie (1965 r.) kard. Karol Wojtyła uznał za uroczystość Metropolii Krakowskiej, a podczas koronacji Matki Bożej w Osiecznej (archidiec. poznańska) abp Jerzy Stroba odebrał paliusz z rąk bp T. Etter²².

Godny zauważenia jest fakt dwóch koronacji dokonanych 31 sierpnia 1980 r. (Hodyszewo) i 31 sierpnia 1986 r. (obraz Matki Bożej Kazimierskiej koronowany w Wąwolnicy) przez kard. Franciszka Ma-

¹⁸ J. GLEMP, *Przekazicielka Bożej Miłości* (Homilia podczas koronacji obrazu Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus, Krypno 8 IX 1985 r., kościół pod wezwaniem Narodzenia NMP), w: TENŻE, *Nauczanie pasterskie 1985*, t. 4, Poznań 1989, 536-539; TENŻE, *Homilia Prymasa Polski wygłoszona podczas uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej* [w Ostrowąsie 24 VIII 1986 r.], „Kronika Diecezji Włocławskiej” 69(1986) 194-214.

¹⁹ S. WYSZYŃSKI, *Z pół żniwnych patrzymy w niebo. Koronacja obrazu Matki Bożej* (Lutynia 13 VIII 1972 r.), w: SWKiP V-VIII 1972 r. (mps), [IPWW], t. 40, 313-323; TENŻE, *Koronacja obrazu Matki Bożej*, Lewiczyn 10 VIII 1975 r., w: SWKiP VII-IX 1975 r. (mps), [IPWW], t. 51, 42-53.

²⁰ *Z dawna Polski tys Królową. Przewodnik po sanktuariach maryjnych*, Szymanów 1999. J. GLEMP, *Niebo i Polska patrzą dzisiaj na to sanktuarium* (Homilia z okazji koronacji obrazu Matki Bożej, Ostrożany, 5 VII 1987 r.), w: TENŻE, *Nauczanie pasterskie 1987*, t. 6, Poznań 1991, 442-445.

²¹ S. WYSZYŃSKI, *Homilia Ks. Prymasa Polski* [wygłoszona w czasie koronacji Matki Bożej Smardzowickiej 27 VIII 1972 r.], „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 47(1972) 214-219; TENŻE, *Potrzeba nam nowych ludzkich dłoni!* (Podczas koronacji figury Matki Bożej, Rywałd 3 IX 1972 r.), w: SWKiP IX-XII 1972 r. (mps), [IPWW], t. 41, 5-13.

²² S. BAREŁA, *Przemówienie* [kazanie] *wygłoszone w Krakowie na Skalce w uroczystość koronacji Matki Bożej Świętojańskiej* (mps), ArKr; J. STROBA, *Kazanie wygłoszone przez J. E. księdza arcybiskupa metropolitę poznańskiego – Jerzego Strobę w uroczystość koronacji laskami słynącego obrazu Matki Bożej Bolesnej w kościele oo. franciszkanów w Osiecznej k/Leszna w niedzielę, dnia 5 sierpnia 1979 roku* (mps), Archiwum Sanktuarium w Osiecznej.

charskiego²³. Koronacja w Hodyszewie odbyła się w dniu podpisania porozumień sierpniowych. Z powodu napiętej sytuacji politycznej w kraju na koronację nie przyjechał prymas Wyszyński, który miał tej uroczystości przewodniczyć, pozostał w Warszawie, a w Hodyszewie zastąpił go kard. Franciszek Macharski. Koronując obraz Matki Bożej Kazimierskiej, dokładnie w 6 rocznicę podpisania porozumień sierpniowych, i koronacji Matki Bożej Hodyszewskiej przypomniał obydwu wydarzenia i wyraził ufność, że *Pan da swojemu ludowi błogostawieństwo pokoju*²⁴. Następne koronacje będą znaczyć kolejne przełomowe wydarzenia najnowszej historii Polski. Koronacja w Płokach (1982 r.) odbyła się w niecały rok po wprowadzeniu stanu wojennego²⁵. Ze słów kaznodziei koronacyjnego, kard. Franciszka Macharskiego, nietrudno zorientować się, że jest to czas cenzury słowa. Wiele myśli wypowiedzianych w tym kazaniu „asekuruje” nauczaniem Jana Pawła II. Prymas Glemp w kazaniu koronacyjnym w Rokitnie (18 VI 1989 r.), wygłoszonym dwa tygodnie po pierwszych demokratycznych wyborach do Sejmu, posłużył się określeniem „Polska okrągłego stołu”²⁶.

W roku 1991 abp Ignacy Tokarczuk podczas koronacji w Radomyślu (diec. sandomierska) przedstawił diagnozę aktualnej sytuacji w Polsce: komunizm upadł, mamy własne państwo, ale pozostała „choroba komunistyczna” (egoizm, samolubstwo, brak poczucia odpowiedzialności, brakoróbstwo)²⁷. W Krakowie-Podgórzu (1994 r.), na koronacji u oo. redemptorystów, abp Stanisław Nowak zauważył, że na obecnym przełomie dziejów gubi się człowiek²⁸. W kazaniu koronacyjnym prymasa Glempa w Studzienicznej dochodzą do głosu bolesne fakty naszej najnowszej historii: odwlekanie

²³ F. MACHARSKI, *Homilia wygłoszona w Hodyszewie z okazji koronacji obrazu Matki Bożej Hodyszewskiej* (31 VIII 1980), „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” 42(1980) nr 4, 28-31; TENŻE, *Kazanie ks. kard. Franciszka Macharskiego wygłoszone w czasie koronacji obrazu Matki Bożej Kazimierskiej w Wąwolnicy*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 60(1986) 203-212.

²⁴ TENŻE, *Kazanie ks. kard. Franciszka Macharskiego...*, 203-212.

²⁵ TENŻE, *Kazanie wygłoszone w Płokach podczas koronacji obrazu Matki Bożej* (12 IX 1982 r.), „Notificaciones” 70(1982) 221-224.

²⁶ J. GLEMP, *Daj, Panie, pokój naszym czasom* (Homilia podczas koronacji obrazu Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej, Rokitno, teren przy kościele pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP, 18 czerwca 1989 r.), Archiwum Sekretariatu Prymasa Polski w Warszawie (skrót: ArPr).

²⁷ I. TOKARCZUK, *Kazanie abp Ignacego Tokarczuka podczas koronacji obrazu Matki Bożej Bolesnej w Radomyślu n/Sanem 15 IX 1991 r.* (rps). Tekst sporządzony przez autora pracy z rejestru kasety video znajdującej się w Archiwum Sanktuarium Matki Bożej w Radomyślu n/Sanem.

²⁸ S. NOWAK, *Kazanie arcybiskupa Stanisława Nowaka na Rynku Podgórskim [w Krakowie] w czasie koronacji obrazu M. B. Nieustającej Pomocy*, „Notificaciones” 132(1994) 179-184.

ratyfikacji podpisanego już konkordatu oraz znieważenie obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w tygodniku „Wprost” który ukazał ją w masce gazowej²⁹. Podczas koronacji obrazu Matki Bożej „Drzwi Miłosierdzia”, w kościele greckokatolickim w Jarosławiu bp Sofron Mudry z Iwano-Frankowska (Ukraina) zawierzył Maryi dwa narody: polski i ukraiński³⁰. Koronacja w Lubiszewie Tczewskim dokonała się w obliczu starań Polski o wejście do Unii Europejskiej i tam abp Tadeusz Gocłowski przypomniał o konieczności wniesienia do zjednoczonej Europy wartości, które wypracowały przez wieki pokolenia na naszej polskiej ziemi³¹.

Koronacja Matki Bożej Tęskniącej w Warszawie-Powsinie, gdzie na początku XIX wieku proboszczem był Jan Paweł Woronicz, który w swoich utworach przypominał o czuwającej nad Narodem Opatrzności Bożej, stała się doskonałą okazją do przypomnienia Narodowi o podjętej na nowo inicjatywie wzniesienia w Warszawie świątyni Opatrzności Bożej jako wotum za uchwalenie Konstytucji 3 maja, a także wotum za odzyskanie wolności³². W kazaniu koronacyjnym wygłoszonym tego samego roku podczas koronacji w Skrzyńsku (diec. radomska – 1998 r.), dał się odczuć już duch Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. Prymas Glemp mówił tam o nowej ewangelizacji w obliczu Wielkiego Jubileuszu, a na koronacji w Zamościu w Roku Jubileuszowym tenże kaznodzieja przypominał mającą miejsce w roku poprzednim pielgrzymkę Jana Pawła II do Polski i nazwał ją przygotowaniem do przeżywanego Wielkiego Jubileuszu³³.

Kazania koronacyjne pokazują, jak sanktuaria maryjne nie pozostawały obojętne na te wydarzenia, którymi żył Kościół i Naród.

²⁹ J. GLEMP, *Szanujemy naszą godność ludzi wierzących* (Kazanie kard. Józefa Glempa, Prymasa Polski, podczas koronacji obrazu Matki Bożej Matki Kościoła, Studzienne, 17 IX 1995 r.), „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 85 (77) (1995) 1046-1051.

³⁰ S. MUDRY, *Kazanie wygłoszone podczas koronacji obrazu NMP „Drzwi Miłosierdzia” w kościele greckokatolickim w Jarosławiu* (mps). Tekst sporządzony przez autora na podstawie zapisu magnetofonowego, znajdującego się w sanktuarium w Jarosławiu.

³¹ T. GOCŁOWSKI, *Homilia Abp Tadeusza Gocłowskiego wygłoszona w czasie uroczystości koronacyjnej Matki Bożej Pocieszenia w Lubiszewie*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej” 5(1997) 382-387.

³² J. GLEMP, *Kazanie wygłoszone w czasie koronacji obrazu Matki Bożej Tęskniącej w Warszawie-Powsinie 28 VI 1998 r.* (mps), ArPr.

³³ TENZE, *Kazanie podczas uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej Staroskrzyńskiej* (Skrzyńsko, Msza Święta polowa, 6 września 1998 r.), ArPr; TENZE, *Kazanie prymasa polski ks. kard. Józefa Glempa podczas koronacji obrazu Matki Bożej Odwachowskiej z katedry w Zamościu 9 IX 2000 r.* (rps). Tekst sporządzony z rejestru magnetofonowego autora pracy podczas uczestnictwa w uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej w Zamościu, Zamość 9 IX 2000 r.

Czas znaczący swój ślad w historii Narodu i Kościoła obejmował i włączał w ten proces polskie sanktuaria maryjne.

2. Fenomen miejsca

Podobnie jak przy ukazaniu fenomenu czasu koronacji obrazów i figur Matki Bożej, tak w przypadku samego miejsca koronacji czyli sanktuarium, można mówić o jego fenomenie. Fenomen sanktuariów, o których będzie mowa, wiąże się z samym wydarzeniem koronacji, lub z jakimś wydarzeniem z przeszłości, które rzutuje na terażniejszość.

Koronacja Matki Bożej w kościele mariackim w Krakowie (1968 r.) przynosi do najdawniejszej historii i początków kultury polskiej i, jak powiedział prymas Wyszyński, jest to miejsce, gdzie na murach świątyni zapisały się dzieje Narodu³⁴. Podobnie jak Kościół w Polsce, tak i sanktuaria odgrywały ważną rolę w dziejach Narodu. W czasie wojen wyznaniowych w XVIII wieku wiele zniewag doznała figura Matki Bożej Bolesnej ze Skrzatusza, zanim w tym sanktuarium zaczęła doznawać czci. Prymas Glemp podczas koronacji (1988 r.) przypomniał historię tego sanktuarium³⁵. W czasie zaborów szczególną rolę w zachowaniu polskości wobec germanizacji i „Kulturkampf” odegrały na Warmii i Mazurach sanktuaria w Gietrzwałdzie, Świętej Lipce, a na Kaszubach w Kościerzynie³⁶. Do sanktuariów w Gietrzwałdzie i Świętej Lipce w okresie zaborów pielgrzymowali wyznawcy różnych wyznań, katolicy i protestanci, ci drudzy ze względu na podkreślenie narodowości³⁷. Z wielkim szacunkiem wyrażali się kaznodzieje koronacyjni o mieszkańcach tych ziem, przodkach uczestników koronacji w Gietrzwałdzie (1967 r.), Świętej Lipce (1968 r.) i w Kościerzynie (1998 r.). W Lubiszewie Tczewskim (1997 r.) kaznodzieja koronacyjny podkreślił wiarę ludu zie-

³⁴ S. WYSZYŃSKI, *Ku chwale Matki Boga Człowieka i Matki Kościoła* (Podczas koronacji krakowskiego obrazu Matki Bożej Częstochowskiej i zakończenia nawiedzenia w archidiecezji krakowskiej, Kraków – Kościół Mariacki, 15 XII 1968 r.), w: SWKiP X-XII 1968 r. (mps), [IPWW], t. 30, 183-190.

³⁵ J. GLEMP, *Przemiana z mocy krzyża* (Homilia z okazji koronacji figury Matki Bożej Bolesnej, Skrzatusz, kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP), w: J. GLEMP, *Nauczanie pasterskie 1988*, t. 7, Poznań 1994, 517-521.

³⁶ S. WYSZYŃSKI, „Znak Wielki nad świętą Warmią...” (Podczas koronacji obrazu Pani Ziemi Warmińskiej, Gietrzwałd 10 IX 1967 r.), w: SWKiP VII-XII 1967 r. (mps), [IPWW], t. 27, 130-137; TENŻE, „Święta Lipka - szańcem wiary” (Podczas koronacji obrazu Matki Bożej, Święta Lipka 11 VIII 1968 r.), w: SWKiP VI – IX 1968 r. (mps), [IPWW], t. 29, 229-238.

³⁷ A. JACKOWSKI, *Miejsca święte...*, 12.

mi kaszubskiej³⁸. Sanktuarium w Pieraniach (archidiec. gnieźnieńska) w czasie zaborów do 1863 roku tętniło życiem, w tym trudnym okresie przybywały tu pielgrzymki³⁹.

Matka Boża z dwóch sanktuariów maryjnych na swoich obrazach widnieje z orłem na piersiach. Fakty te zostały zauważone podczas koronacji w tych sanktuariach w Rokitnie (1989 r.) oraz w Licheniu (1967 r.). Prymas Glemp przypomniał, że w trudnym czasie wojen i niepokojów król Michał Korybut Wiśniowiecki poprosił o modlitwę przed Matką Bożą Rokitniańską. Obraz przywieziono do Warszawy i tam król zanim odesłał obraz do Rokitna umieścił na nim orła z napisem: „Daj, Panie, pokój naszym czasom”⁴⁰. W Licheniu wizerunek orła wiąże się z objawieniami Matki Bożej z orłem na piersiach Mikołajowi Sikatce w latach 1850-1852 w grąblińskim lesie koło Lichenia⁴¹. Koronacja Matki Bożej u oo. augustianów w Krakowie (2000 r.) stała się okazją dla abp Stanisława Nowaka do przypomnienia, że przed koronowanym wizerunkiem modlił się w latach swojej młodości kard. Wojtyła⁴². Wizerunek Matki Bożej z sanktuarium w Woli Gułowskiej (diec. siedlecka) nosi tytuł „Patronka Żołnierzy Września” w związku z rozegraną w pobliżu sanktuarium ostatnią bitwą kampanii wrześniowej znaną jako bitwa pod Kockiem (5 X 1939 r.)⁴³. W koronacji swojej patronki w Woli Gułowskiej (1982 r.) wzięli udział kombataneci uczestnicy bitwy. Koronacja w Ostrowąsie (diec. włocławska – 1986 r.) stała się okazją do przypomnienia, że właśnie ziemia kujawska poniosła najwięcej strat w duchowieństwie w czasie okupacji hitlerowskiej⁴⁴. O wyjątkowym

³⁸ T. GOCLÓWSKI, *Homilia abp Tadeusza Goclowskiego wygłoszona w czasie uroczystości koronacyjnej Matki Bożej Pocieszenia w Lubiszewie*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej” 5(1997) 382-387.

³⁹ S. WYSZYŃSKI, *Z koroną chwały do Pani Ziemi Kujawskiej* (Podczas koronacji obrazu Matki Bożej, Pieranie 3 IX 1967 r.), w: SWKiP VII-XII 1967 r. (mps), [IPWW], t. 27, 211-216.

⁴⁰ J. GLEMP, *Daj, Panie, pokój naszym czasom* (Homilia podczas koronacji obrazu Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej, Rokitno, teren przy kościele pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP, 18 VI 1989 r.), ArPr.

⁴¹ J. KUMALA MIC, *Oreǳcie Matki Bożej Licheńskiej*, Licheń 1999; TENZE, *Przesłanie licheńskiego obrazu*, Licheń 2003.

⁴² S. NOWAK, *Kazanie abp Stanisława Nowaka podczas koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia w kościele oo. augustianów w Krakowie 10 XII 2000 r.* (rps). Tekst sporządzony z rejestru magnetofonowego autora pracy podczas uczestnictwa w uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej w kościele oo. augustianów w Krakowie, Kraków 10 XII 2000 r.

⁴³ J. GLEMP, *Tu pragniemy zaczerpnąć mocy duchowej, którą Ona posiada* (Kazanie podczas koronacji obrazu Matki Bożej, Wola Gułowska, sanktuarium maryjne, kościół pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny), w: J. GLEMP, *Nauczanie pasterskie 1981-1982*, t. 1, Poznań 1988, 580-585.

⁴⁴ TENZE, *Homilia Prymasa Polski wygłoszona podczas uroczystości koronacji obrazu*

fenomenie miejsca można mówić w czasie koronacji Matki Bożej Płaczącej z lubelskiej katedry (1988 r.). Odbывała się ona na terenie byłego obozu koncentracyjnego w Lublinie-Majdanku⁴⁵. Prymas Glemp skoncentrował się w kazaniu na trzech rzeczywistościach: ziemskiej, Maryjnej i Eucharystycznej. Pierwszą (związaną z wątkiem cierpienia) obrazował obóz koncentracyjny na Majdanku. Po II wojnie światowej wraz z repatriacją ludności polskiej zza obecnej granicy wschodniej na ziemię zachodnie podążał obraz Matki Bożej i znajdował miejsce w kościołach, które stawały się nowymi sanktuariami. Można to powiedzieć między innymi o sanktuarium w Wójcicach (diec. opolska), dokąd obraz Matki Bożej przybył z Łopatyna, gdzie tam w swoim sanktuarium odbierała cześć zarówno od katolików obrządku rzymskiego, greckiego i od prawosławnych. Fakty te przypomniał kard. Gulbinowicz na koronacji w Wójcicach (1986 r.)⁴⁶. Rolę zbliżania narodów odgrywa sanktuarium w Wambierzycach. Na koronację Matki Bożej Wambierzyckiej Królowej Pokoju (1980 r.), przybyli Czesi, Słowacy, Węgrzy, Morawianie, Łużyczanie, Austriacy i Niemcy⁴⁷. Wydarzeniem bez precedensu była koronacja Matki Bożej z Kolegiaty w Nowym Sączu (1963 r.). Władze zabroniły przeprowadzenia uroczystości w mieście. Maryja, jak powiedział prymas Wyszyński, wyruszyła poza miasto, koronacja odbyła się na polach w pobliskiej miejscowości Zawada⁴⁸. To nie jedyny przypadek utrudniania przeżywania uroczystości koronacyjnej. W Biechowie (archidiec. Gnieźnieńska – 1976 r.), Poznańskie Przedsiębiorstwo Rozrywkowe w czasie uroczystości obok sanktuarium urządziło imprezę rozrywkową dla młodzieży⁴⁹. Uroczystości koronacyjne w okresie ograniczania wolności Kościoła przez system komunistyczny stawały się manifestacją wiary i ładu chrześcijańskiego (Kraków 1965 r.) i jak powiedział kard. Macharski podczas koro-

Matki Bożej [w Ostrowąsie 24 VIII 1986 r.], „Kronika Diecezji Włocławskiej” 69(1986) 194-214.

⁴⁵ TENŻE, *Trzy rzeczywistości...*, 117-123.

⁴⁶ H. GULBINOWICZ, *Homilia Henryka kardynała Gulbinowicza metropolity wrocławskiego wygłoszona podczas uroczystości koronacji obrazu Matki Boskiej Łopatynskiej w Wójcicach*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej” 41(1986) 365-367.

⁴⁷ S. WYSZYŃSKI, *Per Mariam – ad Jesum* (Podczas uroczystości koronacji Matki Bożej Wambierzyckiej Królowej Rodzin, Wambierzyce 17 VIII 1980 r.) (mps), IPWW, nr inw. 11509.

⁴⁸ TENŻE, *W hołdzie Pocieszycielce Ziemi Nowosądeckiej* (Koronacja cudownego obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Nowym Sączu, Zawada k. Nowego Sącza 11 VIII 1963 r.), w: SWKiP VIII - XII 1963 r. (mps), [IPWW], t. 15, 28-40.

⁴⁹ TENŻE, *Podczas koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia, Biechowo 12 IX 1976 r.*, w: SWKiP V-VIII 1976 r. (mps), [IPWW], t. 55, 12-22.

nacji w czasie stanu wojennego w Sierpcu (1983 r.), w *zgromadzeniu tkwi siła do przeciwstawiania się temu, co by chciało zdeptać wyznawaną wiarę*⁵⁰. Niecodzienną uroczystość przeżywała mała góraska wioska Pasierbec koło Limanowej. Na uroczystości koronacyjne o wymiarze europejskim do Pasierbca przyjechali przedstawiciele Episkopatu Czech i Słowacji, a to za sprawą Jana Matrasa, mieszkańca Pasierbca, który ranny w bitwie nad Renem został ocalony przez Matkę Bożą⁵¹. Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Trzebini (koronacja w 1997 r.) jest drugim polskim sanktuarium fatimskim w Polsce po Tuszy Śląskiej⁵². Ziemia Śląska w roku 2000 przeżywała koronacje Matki Bożej w swoich 2 sanktuariach: w najstarszym sanktuarium maryjnym na Śląsku, w Rudach (diec. gliwicka) oraz w Katowicach-Bogucicach. Tu kaznodzieja, bp Jan Wiczołek, zauważył że inicjatywy duszpasterskie w tym sanktuarium zmierzały do ożywienia świadomości chrześcijańskiej oraz przywiązania do Kościoła⁵³. Wiele polskich miast może poszczycić się kilkoma koronowanymi wizerunkami Matki Bożej: Kraków – 9, Wrocław – 5, Warszawa – 4, Gdańsk – 3, Poznań – 3. W przypadku tych miast można by mówić o fenomenie maryjności tych miast wyrażającym się w czci, jaką Matka Boża odbiera w swoich sanktuariach w tych miastach. O dwóch sanktuariach kaznodzieja koronacyjny wyraził się, że znajdują się one na piastowskim szlaku między Gniezmem a Poznaniem (Górka Duchowna, 1969 r.) czy między duchową stolicą Polski, Poznaniem (tak określił Poznań prymas Wyszyński w 1974 r. w Kawnicach), a stolicą państwa, Warszawą⁵⁴.

⁵⁰ S. BAREŁA, *Przemówienie [kazanie] wygłoszone w Krakowie na Skalce w uroczystość koronacji Matki Bożej Świętojańskiej* (mps), Archiwum Archidiecezjalne w Krakowie (skrót: ArKr); F. MACHARSKI, *Kazanie wygłoszone podczas uroczystości koronacji statuy Matki Bożej w Sierpcu 21 sierpnia 1983 r.*, „Miesięcznik Pasternski Płocki” 69 (78) (1983) 435-438.

⁵¹ T. GOCŁOWSKI, *Homilia wygłoszona w dniu koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia*, „Currenda”, numer okolicznościowy 1994, (wydany z okazji koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Pasierbca 28 sierpnia 1993 r.).

⁵² F. MACHARSKI, *Kazanie na uroczystość koronacji cudownej figury M.B. Fatimskiej u Księży Salwatorianów*, [w Trzebini 13 IX 1997 r.] „Notificaciones” 85(1997) 249-251.

⁵³ D. ZIMON, *Homilia w czasie Mszy Św. w dniu koronacji obrazu Matki Bożej w Rudach, Rudy 4 czerwca 2000 r.*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Kurii Metropolitalnej w Katowicach” 68(2000) 280-284; J. WIECZOREK, *Homilia na Mszy Św. koronacyjnej* (Bogucice 4 VI 2000 r.), „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Kurii Metropolitalnej w Katowicach” 68(2000) 268-272.

⁵⁴ S. WYSZYŃSKI, *Podczas koronacji obrazu Matki Bożej, Dąbrówka Kościelna 15 VI 1969 r.*, w: SWKiP I-VI 1969 r. (mps), [IPWW], t. 31, 418-426; TENŻE, *Podczas koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia, Kawnice 1 X 1974 r.*, w: SWKiP VIII-IX 1974 r. (mps), [IPWW], t. 47, 82-91.

Każde sanktuarium z tej tylko racji, że nim jest, otoczone jest świętością, czcią, szacunkiem i stanowi swoisty fenomen na płaszczyźnie życia religijnego. Historia poszczególnych sanktuariów w Polsce, ich rola, jaką odgrywały na przestrzeni lat, konkretne wydarzenia, które wpisały się na trwałe w historię sanktuariów i tworzoną później przez nie tradycję, sprawiają, że fenomen sanktuariów maryjnych w Polsce staje się coraz bardziej niezwykły.

3. Fenomen osób

Z koronacjami obrazów i figur Matki Bożej w Polsce łączą się wybitne postaci hierarchów Kościoła, którzy przewodniczyli odbywającym się uroczystościom koronacyjnym i głosili kazania koronacyjne, jak również postaci osób związanych z sanktuariami, które zostały przez kaznodziejów podczas uroczystości koronacyjnych wydobyte z mroków historii.

Uroczystościom koronacyjnym przewodniczyli i kaznodziejami podczas tych uroczystości byli przeważnie najwyżsi hierarchowie Kościoła. W II połowie XX wieku (co sprowadza się do okresu po II wojnie światowej, bo pierwsza koronacja po wojnie miała miejsce w 1958 roku - Piotrkowice, diec. kielecka) kaznodziejami koronacyjnymi byli: 41 razy prymas Wyszyński, 22 razy prymas Glemp, 14 razy kardynałowie (2 kard. Wojtyła, 8 kard. Macharski, 2 kard. Gulbinowicz, 1 kard. A. M. Javierre, 1 kard. A. Maida), podczas dwóch nuncjusz apostolski, abp Józef Kowalczyk, podczas siedemnastu inni arcybiskupi (w tym 1 raz ks. K. Wojtyła jako arcybiskup), podczas szesnastu biskupi ordynariusze, podczas jednego biskup pomocniczy⁵⁵.

Wśród postaci związanych z poszczególnymi sanktuariami są: królowie, wielcy przywódcy i bohaterowie Narodu, zasłużeni pastarze Kościoła, święci i błogosławieni, wizjonerzy Matki Bożej stojący u początków sanktuariów. Król Władysław Łokietek rozpoczyna szereg władców Polski, którzy modlili się przed cudownymi wizerunkami w polskich sanktuariach. W Wiślicy przed Madonną zwaną później Łokietkową modlił się o zjednoczenie rozbitego Królestwa Polskiego⁵⁶. Obraz został ukoronowany w Roku Millenijnym 1966. Z królem Władysławem Jagiełłą związane są dwa sanktuaria:

⁵⁵ K. STANIEK. *Teologia kazań...*, 4.

⁵⁶ S. WYSZYŃSKI, *Millenijne gody w Wiślicy – koronacja „Madonny Łokietkowej”* (Podczas „Te Deum” tysiąclecia diecezji kieleckiej, Wiślica 17 VII Roku Millenijnego 1966), w: SWKiP VI-VIII 1966 r. (mps), [IPWW], t. 24, 257-270.

Czerwińsk (diec. Płocka – koronacja w 1970 r.) oraz Krypno (archidiec. Białostocka – koronacja w 1985 r.)⁵⁷. W Czerwińsku modlił się król podążając pod Grunwald (1410 r.). Sanktuarium w Krypcie odwiedzał, gdy w pobliskiej Puszczy Knyszyńskiej bywał na polowaniach. Przed obrazem Matki Bożej Rokitniańskiej modlił się król Michał Korybut Wiśniowiecki, prosząc o pokój dla Ojczyzny w trudnych momentach jej historii⁵⁸. Jan III Sobieski w czasie odsieczy wiedeńskiej modlił się przed obrazem Matki Bożej Szamotulskiej (koronacja w 1970 r.). Mszę św. przed bitwą odprawił marianin, o. Stanisław Papczyński⁵⁹. Należy zauważyć, że w drodze pod Wiedeń król odwiedzał Piekary Śląskie (koronacja w 1925 r.), a wracając modlił się w sanktuarium Matki Bożej Świętojańskiej w Krakowie (koronacja w 1965 r.)⁶⁰.

Wśród bohaterów narodowych kaznodzieje koronacyjni wymieniają Tadeusza Kościuszkę. Modlił się on przed wyżej wspomnianym obrazem Matki Bożej Świętojańskiej w Krakowie po złożeniu przysięgi na Rynku Krakowskim rozpoczynającej Insurekcję Kościuszkowską (1794 r.).

Z kart historii sanktuariów maryjnych kaznodzieje koronacyjni wymieniają osoby zasłużone dla Ojczyzny, choć mało znane. Gotard Butler z pochodzenia Szwajcar był doradcą i dyplomatą króla Jana Kazimierza, związany był z Podlasiem i z sanktuarium Matki Bożej w Miedznej (diec. Drohiczyńska – koronacja w 1997 r.), przypomniał tę postać prymas Glemp⁶¹. Koronacja Matki Bożej Tęskniącej w Warszawie-Powsinie (1998 r.) stała się okazją do przywołania Jana Pawła Woronicza bowiem był on tamtejszym proboszczem na początku XIX wieku⁶². Z początkiem kultu Matki Bożej Pocieszenia u oo. augustianów w Krakowie związany jest sługa Boży, Izajasz Boner, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, wielki czciciel Maryi, inicjator wymalowania koronowanego fresku Matki

⁵⁷ TENŻE, „*Mysimy przyszłością Narodu!*” *Ale jaką?* (Podczas koronacji cudownego obrazu Matki Bożej Pocieszenia, Czerwińsk 6 IX 1970 r.), w: SWKiP IX-XII 1970 r. (mps), [IPWW], t. 35, 15-25; J. GLEMP, *Przekazicielka Bożej Miłości...*, 536-539.

⁵⁸ TENŻE, *Daj, Panie, pokój naszym czasom...*,

⁵⁹ S. WYZYNSKI, *Związek Jezusa i Maryi w naszej Ojczyźnie i w Kościele* (Podczas koronacji cudownego obrazu Matki Bożej Pocieszenia, Szamotuły, Kolegiata 20 IX 1970 r.), w: SWKiP IX-XII 1970 r. (mps), [IPWW], t. 35, 59-68.

⁶⁰ S. BAREŁA, *Przemówienie [kazanie] wygłoszone w Krakowie na Skalce w uroczystość koronacji Matki Bożej Świętojańskiej* (mps), ArKr.

⁶¹ J. GLEMP, *Kazanie ks. prymasa kard. Józefa Glempla podczas koronacji obrazu Matki Bożej w Miedznej 22 VI 1997 r.* (rps). Tekst sporządzony przez autora pracy z rejestru kasyety video znajdującej się w Archiwum Sanktuarium Matki Bożej w Miedznej.

⁶² TENŻE, *Kazanie wygłoszone w czasie koronacji obrazu Matki Bożej Tęskniącej...*

Bożej (2000 r.)⁶³. Kazanie koronacyjne wygłoszone w Błotnicy (diec. radomska – 1977 r.) utrwaliło postać sługi Bożego bp Piotra Gołębiowskiego inicjatora koronacji w Błotnicy. Kard. Karol Wojtyła w wygłoszonym słowie docenił jego zasługi w zachowaniu jedności Kościoła wobec prób rozbicia go przez władze państwowe w parafii Wierzbica⁶⁴. Sanktuarium Błotnickie może ponadto poszczycić się postacią biskupa krakowskiego, Karola Skórkowskiego, tamtejszego proboszcza, patriotę, usuniętego z biskupstwa w czasie zaborów za pomoc powstaniu listopadowemu (1830-1831).

U początków niektórych sanktuariów stoją wizjonerzy Matki Bożej. W Płonce Kościelnej (1985 r.) prymas Glemp przypomniał postać Katarzyny Roszkowskiej, której w roku 1673 dwukrotnie objawiła się Matka Boża⁶⁵. W Pasierbcu (1993 r.) w kazaniu koronacyjnym abp Tadeusz Gocłowski wspomniął Jana Matrasa, któremu według tradycji, we śnie objawiła się Matka Boża i uratowała mu życie - rannemu na polu bitwy pod Rostadt nad Renem⁶⁶. W kazaniach koronacyjnych kaznodzieje przywołują także postacie nie związane z poszczególnymi sanktuariami, są to: św. Maksymilian Kolbe, św. Bernard z Clairvaux, św. Edyta Stein; błogosławieni: Michał Kozal, Karolina Kózkówna, Jerzy Matulewicz; słudzy Boży: ks. Michał Rapacz, kard. August Hlond, papież Leon XIII, Mikołaj Kopernik, mjr Henryk Sucharski⁶⁷.

⁶³ S. NOWAK, *Kazanie abp Stanisława Nowaka podczas koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia w kościele oo. augustianów w Krakowie 10 XII 2000 r.* (rps). Tekst sporządzony z rejestru magnetofonowego autora pracy podczas uczestnictwa w uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej w kościele oo. augustianów w Krakowie, Kraków 10 XII 2000 r.

⁶⁴ K. WOJTYŁA, *Homilia kardynała Karola Wojtyły metropolity krakowskiego – obecnie papieża Jana Pawła II wygłoszona w Błotnicy (diecezja sandomiersko-radomska) w czasie koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia 21 sierpnia 1977 r.* (mps), Archiwum Sanktuarium Matki Bożej w Błotnicy.

⁶⁵ J. GLEMP, *Maryja uczy święcić Dzień Pański*. Homilia podczas uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej, Płonka Kościelna, teren przy kościele pod wezwaniem św. Michała Archanioła, w: TENZE, *Nauczanie pasterskie 1985*, t. 4, Poznań 1989, 447-451.

⁶⁶ *Z dawna Polski Tyś Królową...*, 538-539.

⁶⁷ S. WYSZYŃSKI, *Pocieszycielka Ludu Wieluńskiego* (Koronacja obrazu Matki Bożej, Wieluń, Kolegiata 5 IX 1971 r.), w: SWKIP IX – XII 1971 r. (mps), [IPWW], t. 38, 37-44; J. GLEMP, *Homilia kardynała Józefa Glempa, Prymasa Polski podczas uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej w Szczyrzycu 19 VIII 1984 r.*, „Currenda” 134 (1984) 258-261; J. WIECZOREK, *Homilia na Mszy św. koronacyjnej, Bogucice 4 czerwca 2000 r.*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Kurii Metropolitalnej w Katowicach” 68(2000) 268-272; J. GLEMP, *Niebo i Polska patrzą dzisiaj na to sanktuarium* (Homilia z okazji koronacji obrazu Matki Bożej, Ostrożany, 5 VII 1987 r.), w: J. GLEMP, *Nauczanie pasterskie 1987*, t. 6, Poznań 1991, 442-445; F. MACHARSKI, *Kazanie na uroczystość koronacji cudownej figury M.B.*

4. Fenomen nauczania kaznodziejów koronacyjnych

Na fenomen tematów podejmowanych przez kaznodziejów koronacyjnych wpłynęły: czas koronacji, jej miejsce, osoba samego kaznodziei. Czas koronacji (lata 60-te) podyktował tematykę kazań: w czasie trwającej Wielkiej Nowenny prymas Wyszyński duchowo przygotowywał Naród na jubileusz Tysiąclecia Chrztu Polski; w okresie do 1965 roku przewodniczył 5 koronacjom (Nowy Sącz, 1963 r., Ludźmierz, 1963 r., Leśna Podlaska, 1963 r., Górka Klasztorna, 1965 r., Rychwałd, 1965 r.)⁶⁸, Rok Millenijny 1966 (8 koronacji: Bydgoszcz, Bardo Śląskie, Byszewo, Wiślica, Górka Duchowna, Skalmierzyce, Sianowo, Limanowa) w tematyce kaznodziejskiej został zdominowany przez przeżywany jubileusz i tematy religijno-narodowe; pojawiły się wątki wdzięczności za 1000 lat wiary w Narodzie oraz zawierzenie Bogu i Maryi dalszych losów Ojczyzny⁶⁹.

W kazaniach w Nowym Sączu (1963 r.) i Ludźmierzu (1963 r.) podjęto tematykę praw człowieka: do prawdy, sprawiedliwości, wolności, miłości oraz godności człowieka, w związku z ogłoszoną w tym czasie przez papieża Jana XXIII encyklikę „Pacem in terris”⁷⁰.

Fatimskiej u Księży Salwatorianów, [w Trzebini 13 IX 1997 r.] „Notificationes” 85 (1997) 249-251; J. GLEMP, *Pomagać to służyć jak Maryja* (Homilia kard. Józefa Glempa, Prymasa Polski, podczas koronacji figury Matki Bożej Wspomożenia Wiernych, Twardogóra 24 IX 1995 r.), „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 85 (77) (1995) 1054-1059; S. WYSZYŃSKI, *Matko! Wspomóż wiarę i miłość!* (Podczas koronacji obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy, Toruń 1 X 1967 r.), w: SWKiP VII-XII 1967 r. (mps), [IPWW], t. 27, 290-295.

⁶⁸ TENZE, *W holdzie Pocieszycielce Ziemi Nowosądeckiej...*, 28-40; TENZE, *Z holdem u Królowej Podhala* (Koronacja Matki Bożej Ludźmierskiej na Królową Podhala, Ludźmierz, 15 VIII 1963 r.), w: SWKiP VIII-XII 1963 r. (mps), [IPWW], t. 15, 49-57; TENZE, *Koronacja Królowej Ludu Podlaskiego* (Leśna Podlaska 18 VIII 1963 r.), w: SWKiP VIII-XII 1963 r. (mps), [IPWW], t. 15, 69-80; TENZE, *Koronacja obrazu Matki Bożej, Górka Klasztorna*, 6 VI 1965 r., w: SWKiP IV-VI 1965 r. (mps), [IPWW], t. 20, 345-351; TENZE, *Kazanie ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego wygłoszone w Rychwałdzie dnia 18 lipca 1965 r., w uroczystość koronacji cudownego obrazu Matki Bożej*, w: Z. GOGOLA, *Sanktuarium Matki Bożej Ziemi Żywieckiej w Rychwałdzie*, Kraków 1999, 425-428.

⁶⁹ S. WYSZYŃSKI, „Bydgoszcz Matce Pięknej Miłości (Podczas koronacji obrazu Matki Pięknej Miłości, Bydgoszcz 29 V Roku Milenijnego 1966 r.), w: SWKiP III - V 1966 r. (mps), [IPWW], t. 23, 473-475; TENZE, *Millenijne gody w Wiślicy – koronacja „Madonny Łokietkowej”* (Podczas „Te Deum” tysiąclecia diecezji kieleckiej. Wiślica 17 VII Roku Millenijnego 1966), w: SWKiP VI-VIII 1966 r. (mps), [IPWW], t. 24, 257-270; TENZE, *Matka Boża w codziennym życiu ludzkim* (Podczas koronacji obrazu Matki Bożej w Skalmierzycach, Skalmierzyce 4 IX 1966 r.), w: SWKiP IX - XII 1966 r. (mps), [IPWW], t. 25, 31-44; K. WOJTYŁA, *Kazanie ks. abp Karola Wojtyły wygłoszone w czasie koronacji figury Matki Bożej w Limanowej 11 IX 1966 r.*, w: K. WOJTYŁA, *Kazania 1962-1978*, Kraków [b.r.w.], 116-123.

⁷⁰ S. WYSZYŃSKI, *W holdzie Pocieszycielce Ziemi Nowosądeckiej...*, 28-40; TENZE, *Z holdem u Królowej Podhala* (Koronacja Matki Bożej Ludźmierskiej na Królową Podhala, Ludźmierz, 15 VIII 1963 r.), w: SWKiP VIII-XII 1963 r. (mps), [IPWW], t. 15, 49-57.

Podczas koronacji w latach 1967-1968 (w tym okresie było 14 koronacji: Leśniów, Licheń, Pieranie, Gietrzwałd, Toruń – 1967 r.; Dąbrowa Górnicza, Poznań – oo. franciszkanie, Święta Lipka, Stuzianna, Tursko, Piekoszów, Piaseczno, Poznań – księży jezuiti, Kraków – kościół mariacki – 1968 r.) w dalszym ciągu w kazaniach koronacyjnych odzwierciedlał się entuzjazm przeżywanego Mileonium⁷¹. W latach 60-tych w kazaniach koronacyjnych dochodzi echo trwającego Soboru Watykańskiego II. Jednak najwyraźniej z tematyki soborowej zaznaczyło się nauczanie o Maryi Matce Kościoła (Górka Klasztorna 1965 r., Rychwałd 1965 r., Skalmierzyce 1966 r., Leśniów 1967 r., Święta Lipka 1968 r., Wieluń 1971 r.)⁷². Wielokrotnie z satysfakcją mówił o tym prymas Wyszyński podkreślając, że w ogłoszeniu tego tytułu ma zasługi Episkopat Polski. Prymas Wyszyński widział rolę Maryi jako tej, która łączy to, co ziemskie, z tym, co Boskie, przy tym nauczał o prymacie tego, co duchowe⁷³.

Lata 60-te i 70-te to czas zalegalizowanej w Polsce aborcji. Prymas dowartościowywał cechy typowo kobiece, mówił o komplemენტarności kobiety i mężczyzny, apelował do matek, aby nie bały się wydać na świat potomstwa (Szamotuły 1970 r., Lutynia 1972 r., Rywałd Królewski 1972 r.)⁷⁴. Kazania koronacyjne lat 80-tych wygłoszone w czasach napięć społecznych i później podczas obowiązywania stanu wojennego (Hodyszewo 1980 r., Płoki 1982 r., Sierpc 1983 r.) niosą słowa pociechy, wyrazy solidarności duchowieństwa

⁷¹ *Z dawna Polski Tyś Królową...*,

⁷² S. WYSZYŃSKI, *Koronacja obrazu Matki Bożej, Górka Klasztorna...*, 345-351; TENZE, *Kazanie ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego wygłoszone w Rychwałdzie...*, 425-428; TENZE, *Matka Boża w codziennym życiu ludzkim...*, 31-44; TENZE, „*Radujmy się wszyscy w Panu ...*” z obecności Matki Leśniowskiej (Koronacja Matki Bożej Leśniowskiej, Leśniów 13 VIII 1967 r.), w: SWKiP VII-XII 1967 r. (mps), [IPWW], t. 27, 119-126; TENZE, „*Święta Lipka - szanłem wiary*” (Podczas koronacji obrazu Matki Bożej, Święta Lipka 11 VIII 1968 r.), w: SWKiP VI – IX 1968 r. (mps), [IPWW], t. 29, 229-238; TENZE, *Pocieszycielka Ludu Wieluńskiego...*, 37-44.

⁷³ TENZE, „*Znak Wielki*” nad Zagłębiem Konińskim. *Przymierze Ojczyzny Ziemskiej z Matką Ojczyzny Niebieskiej* (Podczas koronacji Matki Bożej Licheńskiej, Licheń 15 VIII 1967 r.), w: SWKiP VII-XII 1967 r., (mps), [IPWW], t. 27, 235-243; TENZE, *Powiązanie Bożego i ludzkiego w Maryi* (Podczas koronacji obrazu Matki Bożej Miłosierdzia, Piekoszów 8 IX 1968 r.), w: SWKiP VI-IX 1968 r. (mps), [IPWW], t. 29, 317-327.

⁷⁴ TENZE, *Związek Jezusa i Maryi w naszej Ojczyźnie i w Kościele* (Podczas koronacji cudownego obrazu Matki Bożej Pocieszenia, Szamotuły, Kolegiata 20 IX 1970 r.), w: SWKiP IX-XII 1970 r. (mps), [IPWW], t. 35, 59-68; TENZE, *Z pól zniwanych patrzemy w niebo* (Koronacja obrazu Matki Bożej, Lutynia 13 VIII 1972 r.), w: SWKiP V-VIII 1972 r. (mps), [IPWW], t. 40, 313-323; TENZE, *Potrzeba nam nowych ludzkich dtoni!* (Podczas koronacji figury Matki Bożej, Rywałd 3 IX 1972 r.), w: SWKiP IX-XII 1972 r. (mps), [IPWW], t. 41, 5-13.

z ludem oraz zawierają ufnie zawierzenie przyszłości Matce Bożej⁷⁵. W latach 90-tych, w nowej rzeczywistości społeczno-politycznej, w polu zainteresowań kaznodziejów koronacyjnych znalazły się nowe tematy. Hierarchowie przeciwstawiali się liberalizmowi, przypominali o poszanowaniu przykazań Bożych i poszanowaniu dnia świętego (Płonka Kościelna 1985 r.), poszanowaniu życia (Krypno 1985 r., Dębowiec 1996 r., Lubiszewo Tczewskie 1997 r.), chrześcijańskim wychowaniu młodego pokolenia (Kościerzyna 1998 r., Czarna 1999 r.)⁷⁶. Abp Tadeusz Gocłowski nauczał o konieczności wniesienia wartości chrześcijańskich do jednoczącej się Europy (Pasierbiec 1993 r., Lubiszewo Tczewskie 1997 r.)⁷⁷. Od roku 1997 kaznodzieje podejmowali wątek Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 (Miedzna 1997 r.)⁷⁸.

Podobnie jak czas, także miejsce wpływało na podejmowaną tematykę. W Dąbrowie Górniczej (1968 r.), miejscu ciężkiej pracy ludzi w skupionych tam wielu zakładach pracy, prymas Wyszyński mówił o wrażliwości na sprawiedliwość społeczną⁷⁹. Podczas koronacji w Katowicach-Bogucicach (2000 r.), w diecezji znanej z zaangażowania społecznego duchowieństwa, bp Jan Wieczorek mówił o wielu inicjatywach społecznych, które brały początek w tym sanktuarium, nauczał o służebnej postawie Kościoła⁸⁰.

O fenomenie nauczania decyduje też osoba kaznodziei. Prymas Wyszyński posługiwał się argumentami psychologicznymi. W Smardzowicach (1972 r.) nazwał Maryję ucieczką grzeszników, do której

⁷⁵ F. MACHARSKI, *Homilia wygłoszona w Hodyszewie...*, 28-31; TENZE, *Kazanie wygłoszone w Płokach...*, 221-224; TENZE, *Kazanie wygłoszone podczas uroczystości koronacji statuy Matki Bożej w Sierpcu 21 sierpnia 1983 r.*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 69 (78) (1983) 435-438.

⁷⁶ J. GLEMP, *Maryja uczy święcić Dzień Pański...*, 447-451; TENZE, *Przekazicielka Bożej Miłości...*, 536-539; TENZE, „Przygniatają nas nasze przewiny...”, 998-1001; T. GOCŁOWSKI, *Homilia abp Tadeusza Gocłowskiego wygłoszona w czasie uroczystości koronacyjnej Matki Bożej Pocieszenia w Lubiszewie...*, 382-387; H. MUSZYŃSKI, *Homilia wygłoszona przez abp Henryka Muszyńskiego podczas koronacji obrazu Matki Bożej Kościerskiej 19 V 1998 r.*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej” 7(1998) 387-393; J. GLEMP, *Być doskonałym z pomocą Maryi* (Homilia podczas koronacji obrazu Matki Bożej Wychowawczyni, Czarna - diecezja radomska, 5 września 1999 roku), ArPr.

⁷⁷ T. GOCŁOWSKI, *Homilia wygłoszona w dniu koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia...*; TENZE, *Homilia abp Tadeusza Gocłowskiego wygłoszona w czasie uroczystości koronacyjnej Matki Bożej Pocieszenia w Lubiszewie...*, 382-387.

⁷⁸ J. GLEMP, *Kazanie ks. prymasa kard. Józefa Glempa podczas koronacji obrazu Matki Bożej w Miedznej...*

⁷⁹ S. WYSZYŃSKI, „Jezus – Maryja” (Podczas koronacji figury Matki Bożej Anielskiej, Dąbrowa Górnicza 19 V 1968 r.), w: SWKiP I - V 1966 r. (mps), [IPWW], t. 28, 402-411.

⁸⁰ J. WIECZOREK, *Homilia na Mszy św. koronacyjnej, Bogucice...*, 268-272.

dzieci Kościoła mogą się uciekać jak do matki w rodzinie, gdy dziecko znajduje schronienie przed karzącym ojcem⁸¹. Ponadto prymas Wyszyński, gdy przedstawia obraz Maryi, jego słowa niosą duży ładunek emocjonalny, słowa te odznaczają się wręcz dziecięcą prostotą. Trzy kazania kard. Wojtyły to niewielki zbiór względem ogólnej liczby 96 kazań koronacyjnych, ale na ich podstawie można powiedzieć, że charakteryzują się dużą racjonalnością w sposobie wyłożenia prawd, uporządkowaniem treści. Na zbiór kazań koronacyjnych składa się 8 kazań kard. Macharskiego. Jego sposób mówienia pozwoliłby wskazać autora kazania, bez wcześniejszego podania informacji, że on jest ich autorem. Jego wypowiedzi są bardzo specyficzne. Charakteryzują się zwięzłością. Stosuje wiele skrótów myślowych, odznaczających się dużą duchową głębią. Wnosi wiele nowości, a jego myśl odznacza się oryginalnym spojrzeniem na daną kwestię. Prymas Glemp prawie zawsze na początku kazania koronacyjnego przybliży teologię aktu koronacji, przypomina jakie znaczenie ma sanktuarium. Jego nauczanie odznacza się mówieniem częstokroć o rzeczach wielkich, a jednocześnie odwoływaniem się do spraw prozaicznych, codziennych w celu lepszego przybliżenia danej prawdy⁸².

Na fenomen sanktuariów maryjnych z koronowanymi obrazami bądź figurami Matki Bożej w Polsce w II połowie XX wieku składa się fenomen czasu koronacji, fenomen miejsca, historyczna przeszłość sanktuarium, która wpływa na teraźniejszość oraz fenomen osób, które zapisały się w dziejach sanktuarium i niejednokrotnie przyczyniły się do tego, aby mógł się dokonać akt koronacji. Każde sanktuarium stanowi niepowtarzalny fenomen wiary, kultury, patriotyzmu, historii Ojczyzny, losów człowieka, do którego przeszłości warto odnosić się z należnym szacunkiem, właściwie odczytać go w teraźniejszości i postrzegać jego przyszłość.

Dr Krzysztof Staniek

ul. 11 Listopada 1/25
PL - 37 - 450 Stalowa Wola

⁸¹ S. WYSZYŃSKI, *Homilia ks. Prymasa Polski* [wygłoszona w czasie koronacji Matki Bożej Smardzowickiej 27 VIII 1972 r.], „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 47(1972) 214-219.

⁸² K. STANIEK, *Teologia kazań...*, 197- 198.

Il fenomeno dei santuari mariani con i quadri e le figure incoronati della Madre di Dio in Polonia nella seconda metà del XX secolo

(Riassunto)

In Polonia ci sono numerosi santuari mariani. L'autore prende in considerazione soltanto quelli che hanno il quadro o una figura di Maria ufficialmente incoronati. L'articolo ci porta l'analisi del fenomeno dai quattro punti di vista: tempo, luogo, persona, contenuto dell'insegnamento.